

© Глазунов В. В.

«Булшит» – продукт навязываемый. Популярен он везде (ТВ, радио, газеты), но только не в Интернете. В сеть все чаще приходят для того, чтобы соприкоснуться с приколом, с тем, что запрещено цензурой к показу другими источниками. Прикол формирует своеобразное пространство свободомыслия и легкости в восприятии Другого. Отключение от повседневного мира сопровождается одновременным подключением к нему же, только через другую точку входа; происходит своего рода инициализация интересом к действительности, озабоченность миром трансформируется в иронию по отношению к нему, но от этого, безразличия к миру больше не становится. Его несовершенство все также манит и в нем все также проявляется сама суть жизни, ее динамика. Прикол позволяет видеть повседневность сквозь ментальные «розовые очки», адаптируясь к страшному и Чужому. Прикол – всегда пространство свободы на фронте экспансии «серьезных», «взаправдашных» символов, знаков и смыслов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / Жан Бодрийяр. — Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2000. — 72 с.
2. Вчерашняя А. Прикол как фактор современной культуры / А. Вчерашняя // Дикое поле. - 2002. - № 2. - с. 35-40. [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://www.dikoeполе.org/numbers_journal.php?id_txt=88.
3. Довгополова О.А. Пространство отторжения (штрихи к портрету «молчания масс») / О.А. Довгополова // Наукове пізнання: методологія та технологія. — 2004. — № 1(13). — С. 110–115.
4. Конева А. Мода в социальном бытии: от включенности к исключительности. Фундаментальные проблемы культурологии: Сб. ст. по материалам конгресса / Отв. ред. Д.Л. Спивак. - Т. 6: Культурное наследие: От прошлого к будущему. – М.: Новый хронограф: Эйдос, 2009. — С. 127-145.
5. Малахов В. Уязвимость любви / В. Малахов. — Киев: Дух и Литера, 2005. — 539 с.
6. Менжулин В. Пусте, смішне та сумне у сучасній філософії // Докса: збірник наукових праць з філософії та філолог — Одесса: ОНУ им. Мечникова. — 2006. — Вип. 9. - С. 111-118.
7. Савчук В.В. Медиафилософия: формирование дисциплины / В. В. Савчук // Медиафилософия : основные проблемы и понятия. — 2008. — С. 7-39.
8. Сулова Е.Э. Динамика идентичности в условиях глобализации / Е. Э. Сулова // STUDIA CULTURAE. — 2003. — № 5. — С. 50-82.
9. Франкфурт Г. О брехне. – М: Еврова, 2008. — 119 с.
10. Эко У. Заметки на полях «Имени розы». — СПб: Симпозиум, 2005. — 96 с.

Глазунов В. В. – кандидат філософських наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та директор інформаційно-аналітичного центру Класичного приватного університету (м. Запоріжжя).

УДК 323.31(477) (045)

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЕЛІТА: ОЛІГАРХІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються характеристики сучасної української політичної еліти. Аналізуються особливості її формування, спадкоємність зазначеного процесу, роль і місце в сучасній політичній системі. Обґрунтовується замовлення на формування специфічної політичної еліти з боку домінуючої в політичній системі соціальної групи олігархів. Підкреслюється взаємозв'язок і взаємозалежність процесів формування політичної системи та політичної еліти. Показується роль бюрократії та гуманітарної інтелігенції у виконанні соціального замовлення олігархів на формування політичної еліти відповідного рівня; формальний характер сучасних еліт, їх принципову нездатність до реформування політичної системи.

Ключові слова: політична еліта, політична система, соціальна група олігархів, олігархічна гегемонія.

СОВРЕМЕННАЯ УКРАИНСКАЯ ЭЛИТА: ОЛИГАРХИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассматриваются характеристики современной украинской политической элиты. Анализируются особенности ее формирования, преемственность указанного процесса, роль и место в современной политической системе. Обосновывается заказ на формирование специфической политической элиты со стороны доминирующей в политической системе социальной группы олигархов. Подчеркивается взаимосвязь и взаимозависимость процессов формирования политической системы и политической элиты. Показывается роль бюрократии и гуманитарной интеллигенции в выполнении социального заказа олигархов на формирование политической элиты соответствующего уровня; формальный характер современных элит, их принципиальную неспособность к реформированию политической системы.

Ключевые слова: *политическая элита, политическая система, социальная группа олигархов, олигархическая гегемония.*

MODERN UKRAINIAN ELITE: OLIGARCHIC ASPECT

The characteristics of modern Ukrainian political elite were discussed in the article. The peculiarities of its formation, the continuity of this process, the role and place in a modern political system are analyzed. The formation of a specific political elite as an order of a social group of oligarchs that is dominant in the political system is justified. The interrelationship and interdependence of the formation of the political system and political elite are emphasized. The role of the bureaucracy and the humanitarian intelligentsia in the implementation of social order of oligarchs on the formation of political elite's appropriate level is shown. The formal nature of modern elites and their fundamental inability to reform the political system is shown.

Keywords: *political elite, political system, social group of oligarchs, oligarchic hegemony.*

Зростаючий рівень конфліктного потенціалу сучасної України, який періодично наближується до кризової позначки, вимагає більш уважного вивчення питання природи і характеру сучасних українських політичних еліт, які мають певну своєрідність, що дає підстави для їх оцінки як «псевдо-еліт», «квазі-еліт», «прото-еліт» і т.п. [1]. Тільки глибокий аналіз сучасної української політичної еліти дозволить отримати відповідь на питання, чи здатна вона запропонувати суспільству реформу, яка зніме наростаючі протиріччя і забезпечить подальший еволюційний розвиток незалежної української держави.

У зв'язку з цим видається цілком обґрунтованим вивчення:

- особливостей процесу формування сучасної української політичної еліти, спадковості цього процесу;

- специфічних характеристик та якостей сучасної української політичної еліти;

- ролі і місця політичної еліти в процесі формування політичної системи сучасної України.

Погоджуючись з тим, що «еліти – це домінуючі (панівні) суспільні групи, що виробляють і здійснюють державну, культурну і соціально-економічну політику», які є необхідними і життєво важливими структурними елементами для функціонування соціуму будь-якого типу [2, с.1259], в межах формального підходу, слід, перш за все, розглядаючи означену проблематику, звернути увагу на представників трьох гілок державної влади республіканського та регіонального рівнів, а також на контроліту відповідних рівнів.

Слід зауважити, що процес формування сучасної української політичної еліти можна розділити на декілька умовних етапів. Так, характерним є те, що на першому етапі побудови незалежної української держави, простежується стійка спадкоємність – радянська політична еліта була замінена лише частково. Справа в тому, що здобуттям незалежності Україна зобов'язана більшою мірою не стільки боротьбі націоналістично налаштованих дисидентів, скільки внутрішній кризі національної політичної еліти, уособленій в партноменклатурі. Принципова позиція дисидентів дійсно зіграла важливу роль каталізатора в момент прийняття доленосних рішень, але стати політичною елітою нової держави представники дисидентства не могли ані якісно, ані, тим більше, кількісно. Тому в першому законодавчому органі незалежної держави були широко представлені вихідці з радянської політичної еліти, суперечливий характер якої і став основою кардинальних перетворень в суспільстві.

Одне із основних політичних завдань перших українських «незалежних» законодавців полягало, за великим рахунком, у створенні належного правового супроводу, задекларованому в ході

реформи процесу приватизації. З цим завданням політичні еліти першого етапу абсолютно не впоралися ані в центрі, ані на місцях. Це пояснюється тим, що традиційна партійна номенклатура, яка була здатна професійно виконати це завдання, і яка була широко представлена у законодавчій владі, спільно з бюрократією виконавчих і судових органів, побачила свій інтерес в ексклюзивному доступі до специфічної інформації, а не у створенні ринкової моделі з відкритою інформаційною системою, що могло б забезпечити рівномірний доступ більшості населення країни до джерел національного багатства. Націоналістично налаштована частина еліти, формування якої відбувається в той час, тобто вчорашні дисиденти, не була на це здатна взагалі: вона не мала необхідних знань, належного досвіду роботи, корпоративної культури, та й чисельно поступалася старим кадрам. Тому на першому етапі законодавчий супровід, а точніше – його відсутність, дозволив вихолостити сутність процесу приватизації. В умовах відсутності чіткого закону, як результату «діяльності» законодавчої гілки влади, дефіцит регуляторної функції заповнювався «тактично» – рішеннями (часто абсолютно «беззаконними і безпідставними») влади виконавчої, а простіше кажучи, бюрократії. При виникненні конфлікту інтересів своє «вагоме слово» в цьому процесі говорила і судова влада.

Слід звернути увагу на той факт, що в цей же час, володіючи винятковим інформаційним ресурсом, власниками підприємств стала більшість колишніх радянських директорів і «призначенців» - керівників, призначених владними структурами. Вони з менеджерів підприємств, за результатами акціонування і приватизації, перетворилися на їх господарів. Також успіху в цьому досягли ще дві категорії людей, які мали ексклюзивний доступ до соціально найбільш затребуваних ресурсів: державно-партійна номенклатура, що володіє ексклюзивною інформацією, але вже не в межах окремих підприємств, а в межах всієї системи, і володарі фінансів, отриманих ще в надрах радянського ладу, руйнування якого відбувалося, володарі так званого тіньового капіталу. Це ще одна характерна риса даного періоду.

Таким чином, система за своїми внутрішніми якісно-кількісними характеристиками вийшла за межі міри, яку встановлювала ідеальна модель, що була запропонована українському народові перехідною політичною елітою, підтримання якої і відбулося. Іншими словами, в результаті цього приватизація була проведена формально, що закінчилося кричущою нерівномірністю закріплення у приватній власності основної частини державних виробничих потужностей, і в цьому процесі головну роль зіграли політичні еліти перехідного періоду.

На другому етапі нові власники виробничих потужностей, які на той час вже збагатилися, усвідомили необхідність легітимації підсумків приватизації і потенційних можливостей доступу до національного багатства в зовсім інших масштабах, які надавала державна влада. Тому другий етап ознаменувався проходженням протоолігархів, нових власників виробничих потужностей до влади. Основним засобом у цьому процесі виступила абсолютно деформована, вибудована за принципом економічної залежності, система політичних партій, наділених у виборчому процесі ексклюзивними правами.

Результатом другого етапу реформ стало стрімке збагачення представників з числа бізнес-еліти, що потрапили до державної влади, або долучили до неї своїх довірених осіб, які лобіювали інтереси бізнес-структур. В цілому цей феномен можна охарактеризувати як зрощення бізнес-еліти з державною владою. Зазначене явище отримало назву «спряженість бізнесу і влади». При чому і на цьому етапі відносно нова політична еліта, що сформувалася, так і не встановила чіткі правила гри, а продовжила колишню практику відведення до приватної власності «своїх наближених» (за допомогою спеціальних технологій) виробничих потужностей у ще більших масштабах. Причому відбувалося це на самому високому рівні – більше за всіх на цьому терені досяг успіху Президент і його найближче оточення.

Важливо зауважити, що практично весь первинний капітал на першому і другому етапах був отриманий з порушенням закону (з причини його відсутності), а то й просто кримінальним шляхом, в тому числі і за допомогою бандитизму, вбивств, шантажу і т.п.

Тому характерним є і той факт, що представницька влада, яка гарантувала недоторканність на законодавчому рівні, стала своєрідним стимулом для «приходу до влади» представників «брудного бізнесу» і відвертого криміналітету. Саме на другому етапі розпочався процес «відмивання брудного капіталу». Крім того, за умов відсутності дієвого Закону найчастіше останнім аргументом у встановленні приватної власності на виробничі потужності стає введення в гру кримінального ресурсу. Потім беззаконня «легітимізувалися» наступним нормативістським ставленням до подій з боку представників виконавчої влади, які «намагалися не помічати порушень». Більш того, з певного моменту на рівні формування еліт це знайшло своє відображення у феномені зрощування державної

влади з кримінальними структурами, проявом чого стали численні ОЗУ (організовані злочинні угруповання), державні «чиновники-перевертні» і т.п. Причому це стало загальною тенденцією практично для всього пострадянського простору. Іншими словами, «результатом в переважній більшості випадків стала трансформація єдиної тоталітарної еліти Радянського Союзу в сукупність посттоталітарних еліт часто кримінального характеру, які все більше відособлюються одна від одної» [2].

Найважливішим моментом другого періоду стало те, що кількісно державна влада, яка забезпечує в умовах відсутності демократичного контролю з боку суспільства надприбутки, була чисельно обмежена формальною структурою. В результаті більша частина нових господарів виробничого комплексу, володіючи значними фінансовими ресурсами, не змогли реалізувати своє завдання по досягненню сполученості з державною владою. Їхні доходи залишалися нижчими порівняно з тими, що отримували бізнесмени, які мали зв'язок з державною владою. Але кількість «непов'язаних з владою» зростала з кожним днем, за рахунок доступу до невідконтрольних центру регіональних ресурсів і виробничих потужностей. Ось ця соціальна група, що мала нереалізовані політичні й економічні амбіції, і являла собою політичну контреліту другого етапу реформ. Саме ця частина, яка характеризувалася як контреліта, виступила на третьому етапі у відкриту боротьбу за державну владу, набуваючи, таким чином, характеристик політичної опозиції. Найяскравішим формальним проявом цієї боротьби став феномен Помаранчевого Майдану.

Незважаючи на те, що рушійними силами Майдану виступали зовсім інші широкі соціальні верстви, скористатися ситуацією і реалізувати свої корпоративні інтереси змогла зазначена контреліта. Саме вона за результатами Майдану, який перетворився на банальний верхівковий переворот, прийшла до державної влади. В результаті зміни місць еліти і контреліти відбувся перерозподіл активів виробничих потужностей, каналів доступу до національного багатства, а, як наслідок, стрімке збагачення вчорашньої контреліти. Найважливішим ресурсом, не закріпленим у приватній власності на постійній основі, став ресурс державної влади. За нього з певного моменту ведеться безперервна боротьба між елітою і контрелітою.

Відносно рівний ресурсний потенціал протиборчих сторін надає цій боротьбі на зазначеному етапі циклічного характеру – до державної влади поперемінно приходять то умовна еліта, то умовна контреліта. Термін «умовний», з нашої точки зору, виправданий, тому що він найбільш адекватно відображає відносний характер досліджуваного явища. І ті сили, які на сьогоднішній день знаходяться при владі, і ті, які знаходяться в опозиції, що позиціонуються як контреліта, по суті є різними угрупованнями одного цілого – домінуючої в політичній системі олігархії. У них одна соціальна база, та й замовлення вони виконують однієї соціальної групи.

Ті ж сили, які за своїм внутрішнім змістом потенційно є контрелітою - системно не структуровані, ідейно роз'єднані, до кінця не усвідомили ані своєї соціальної бази, ані своєї місії, ані цілей, ані завдань у політичній боротьбі, а тому не можуть на даному етапі розглядатися як реальна опозиційна сила. Тобто ми маємо справу не з повноцінною контрелітою, а з прото-контрелітою, яка ще тільки має оформитися.

Доповнити картину необхідно ще одним характерним штрихом. З певного моменту кишенькові партії, створені і фінансовані олігархами на республіканському рівні, вимагають формування відповідних структур на регіональному і місцевому рівнях. Це є підставою для залучення до партійних структур протоолігархів місцевого рівня і регіонального масштабу. Відбувається це, як правило, на взаємовигідних умовах. Очолює регіональну партійну організацію місцевий утримувач великого фінансового капіталу, беручи на себе зобов'язання фінансувати активність партії на регіональному рівні. Натомість, залежно від рівня фінансового внеску, місцевому протоолігарху пропонується відповідне місце в партійних списках для проходження до представницьких органів влади різного рівня, що свідомо при такій системі забезпечує ексклюзивні умови в процесі доступу до національного багатства. В результаті проведення ряду виборчих кампаній були сформовані відносно стійкі багаторівневі пірамідальні олігархічні структури, основним призначенням яких є залучення до системи державної влади представників олігархічних угруповань. Іншими словами, створено багаторівневий механізм формування еліт із соціального замовлення олігархічних груп.

Проведений неглибокий аналіз процесу формування сучасної політичної еліти України дозволяє зробити певні узагальнення, а також аналіз основних його положень крізь призму теорії політичних еліт.

Зокрема, загальним положенням усіх класичних теорій є те, що політична еліта формується з представників професійних еліт. Це загальне положення в кожній конкретній країні має свої унікальні

прояви. Своєрідність умов і обставин процесу приватизації і становлення незалежної української держави багато в чому зумовило специфіку як політичної системи в цілому, так і української політичної еліти, зокрема. Результатом цієї своєрідності зазначених процесів став, як ми показали, надзвичайно високий рівень олігархізації політичної системи сучасної України [3]. Чисельно невелика група олігархів стає центром, наріжним каменем формування всієї політичної системи. Саме вона відіграє системоутворюючу роль у моделі, що сформувалася, саме реалізація її корпоративних інтересів, незважаючи на протиріччя з інтересами переважної більшості представників політичної системи, виступає в якості технологічної мети процесу системоутворення.

Мета зумовила відповідні специфічні завдання, сформовані, але не задекларовані елітами перехідного етапу – побудова олігархічної держави і слабого громадянського суспільства. Визначальним у такій моделі представляється момент економічної залежності всіх елементів політичної системи від соціальної групи олігархів та персоніфікованого представництва інтересів олігархів у переважній більшості інститутів і сегментів політичної системи, тобто існування стійких олігархічних пірамід як системоутворюючих підсистем. Саме вони є тими "приводними ременями", які формують специфічну модель політичної системи для реалізації корпоративних інтересів соціальної групи олігархів в економіці та соціальній сфері, в політиці та культурній сфері.

В узагальненому вигляді специфіка запропонованої до розгляду моделі політичної системи сучасної України полягає в тому, що:

1. Відбувається олігархізація абсолютно всіх її інститутів і сегментів.
2. Її ядром є олігархічна держава.
3. Але і ядро, тобто держава – має свій системоутворюючий центр – соціальну групу олігархів.

Це є підставою для того, щоби вести мову про "олігархоцентричну" модель політичної системи сучасної України» [3, с.274].

При такому підході латентною верхівкою ієрархічної владної піраміди стають безпосередньо олігархи, а вже нижче розташовується формальна політична еліта, яка виконує корпоративне замовлення олігархів, що і сприймається і розглядається на буденному рівні. Латентна і явна частини еліти є відповідними частинами «професійних» еліт. «Професіоналізм» зазначених еліт проявляється в організації процесу олігархізації або у наданні реформам олігархічного сенсу.

Саме зв'язка латентних і явних еліт в межах "олігархічних пірамід" трансформує традиційні функції політичної системи, але вже крізь призму корпоративних інтересів олігархів:

- визначає цілі та завдання розвитку суспільства, розробляє програми його життєдіяльності;
- мобілізує ресурси суспільства для досягнення своїх корпоративних цілей;
- забезпечує специфічну інтеграцію всіх елементів суспільства, його відносну цілісність і стабільність;
- пропонує обов'язкову для всіх громадян модель розподілу цінностей у суспільстві [4, с.90].

При цьому вершини «професійно владних» пірамід зосереджені в державних інститутах влади (власне державна влада, політична еліта) і в "прикордонному поясі" громадянського суспільства (контреліта, опозиція).

Олігархічні еліти в даний час в Україні мають ще одну особливість: їх системний принцип – прагнення до ексклюзивності і монополізму, призводить до того, що вони стають закритими або закриваються. Циркуляція еліт відбувається на рівні "вершин олігархічних пірамід", що і фіксується повсякденною свідомістю: "тасуються карти однієї колоди", "до влади приходять по черзі одні й ті ж персоналії".

Крім того, необхідно зауважити, що в моделі сучасної політичної системи відбулися незворотні олігархічні якісно-кількісні зміни, які докорінно змінили не стільки форму сучасної політичної системи, скільки її зміст. Цей специфічний стан, що характеризується домінуванням олігархічної складової, можна визначити як гегемонію олігархії [5]. У контексті розглянутої проблеми гегемонію можна представити як домінування означеної соціальної групи у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Основою такої гегемонії є повна або часткова економічна залежність практично всіх інститутів політичної системи від олігархічних пірамід, а, отже, в підсумку, від соціальної групи олігархів.

Така модель політичної системи має певну специфіку, що вимагає наступних пояснень:

По-перше, «надмала» за чисельністю група олігархів набуває домінуючу здатність і властивості гегемона завдяки союзникам – соціальним групам, корпоративні інтереси яких частково

збігаються з корпоративними інтересами олігархів. Такий збіг має економічну основу, точніше сказати, проявляється у вигляді фінансово-економічної залежності від олігархів. За рахунок них олігархи мають представництво своїх корпоративних інтересів практично у всіх інститутах політичної системи. Тоді мова може вестися не про "надмалочисельну соціальну групу олігархів", а про "олігархічні піраміди", які являють собою найпотужніший організаційний механізм, заснований на економічній залежності від олігархів» [3, с.271-272].

Крім того, абсолютно очевидно, що сучасна політична еліта України є одночасно і бізнес-елітою, вірніше сказати, бізнес-еліта стала основою для політичної еліти, а тому основне її системне призначення, або системна завдання – задовольняти корпоративні інтереси власників великого бізнесу, а не вибудовувати політику в інтересах усього народу, як це передбачає демократична парадигма. Системним інтересом представників бізнесу є отримання прибутку в результаті будь-якого виду діяльності. Цей принцип був перенесений з бізнесу до політики, яку в даний час можна розглядати як надприбутковий бізнес для декількох олігархічних кланів, які ведуть боротьбу за державну владу.

У той же час сучасна політична еліта є формальною. Визначення ідеальної еліти як неформальної є багато в чому оцінкою моральною, в той час як пропорційна виборча система за закритими партійними списками практично виключає можливість формування адекватного ставлення до партійних кандидатів на рівні суспільної моралі, а відсутність демократичних традицій, і зокрема, відсутність реального зворотного зв'язку між народом і владою, формує різко негативне ставлення до представників влади. Воно багаторазово посилюється в процесі оприлюднення компрометуючих матеріалів протиборчими сторонами в період виборчих компаній. Про це свідчать і численні оцінки експертами зазначеного соціального шару як псевдоеліти [6]. Така оцінка є цілком адекватною в демократичній системі координат. Говорячи про формальний характер політичної еліти, варто визначити, чим, власне, відрізняється вона від мас, в чому досягла успіху, які якості визначають її «елітарність», її специфіку? Виходячи з того, що політична еліта вторинна відносно бізнес-еліти, то цілком логічною, в зв'язку з цим, представляється спроба виявити характерні риси соціального прошарку людей, успішних в сучасному бізнесі.

Доводиться констатувати, що сучасний великий український капітал має переважно яскраво виражений кримінальний характер. З одного боку весь процес приватизації проходив в умовах штучно створеного «правового хаосу», з іншого боку, загальновідомим є перманентний стан у бізнесі, що пов'язаний з униканням сплати податків. Кримінальний характер мають і рейдерські захвати, які стали показовою рисою нашого часу. Більш того, результати аналізу доводять, що масштаб успішної рейдерської операції безпосередньо залежить від масштабу відомих усталених олігархічних структур, що стоять за рейдером.

Крім того, викид компромату протиборчими олігархічними структурами на своїх суперників дає підстави для констатації кримінального характеру представників політичних сил, які не тільки перебувають при владі, але і тимчасово перебувають в опозиції. Прикладом тому можуть бути «знакові» справа Рудьковського, справа Лозинського, скандал навколо «Артека»; численні відходи від кримінальної відповідальності під прикриттям депутатської та суддівської недоторканності. А чого варті пригоди представників молодшого покоління правлячих династій - «мажорів», які тільки входять у великий бізнес, але для яких уже Закон не писаний! Не кажучи вже про надзвичайно високий рівень корупції, уособленням якої є «справа судді Зварича». Будучи похідною від своєрідного взаємодії бізнесу з владою, корупція стає шаблоном, нормою поведінки всього суспільства, викривляючи його мораль.

Як показує аналіз олігархічних пірамід, найбільшого успіху досягли представники кількох соціальних груп, які зуміли найбільш ефективно вибудувати доступ до різного роду соціально значущих ресурсів і оптимально, залежно від ситуації, трансформувати одні види ресурсів в інші. Зокрема, «висока ефективність» в українському бізнесі визначалася і визначається вмінням, за інших рівних умов, використовувати кримінальний ресурс, переступати через закон і мораль. Це стає системним принципом активності спочатку бізнес-еліти, а потім і еліти політичної. В результаті, олігархія як уособлення бізнес - і політичної еліти, є прикладом для наслідування всього суспільства. Вона насаджує свої вимоги при формуванні суспільної моралі, виступаючи, по суті, своєрідним її соціальним замовником. Причому, абсолютно очевидно, що мораль, яка формується, не має нічого спільного з протестантською етикою, характерною для періоду поступового становлення капіталізму, апологетом чого був М. Вебер.

Суттєвим також є вивчення сучасної політичної еліти на предмет її «відкритості-закритості».

Справа в тому, що демократична модель політичної системи передбачає наявність відносно відкритої політичної еліти та ефективного функціонування не стільки соціальних ліфтів, про що зараз так багато говорять, скільки ліфтів соціально-політичних. Механізми таких ліфтів прекрасно спрацювали в СРСР, незважаючи на відомий формалізм, підхід до підбору кадрів «за анкетною», соціально-пропорційне квотування в органах представницької влади. Ці ж механізми спрацювали під час першої виборчої компанії в незалежній Україні. Однак з плином часу характер виборчого процесу змінився, що відповідним чином позначилося на якісно-кількісному складі політичної еліти. Бізнес-еліта, що прямує до влади, створила для себе на рівні законодавства ексклюзивні умови у виборчому процесі. Це, перш за все, проявилось у введенні обов'язкової фінансової застави, що стало завуальованою формою майнового цензу. Ексклюзивність для бізнес-структур є наслідком того, що переважна більшість населення за підсумками приватизації перетворилося на жебраків. Тому введення навіть порівняно невисокої фінансової застави для участі у виборчому процесі, позбавило їх можливості самовисування, висування через структури громадських організацій, трудових колективів, професійних спілок, як це було в СРСР. Мало того, що склад органів представницької влади формується олігархами на основі стійкої економічної залежності, так з часом в політиці стали проявлятися привнесені з бізнесу кланово-сімейні зв'язки, що переходять у свого роду династії з представництвом відразу кількох поколінь. Проявом зазначеного феномена є кумівство у помаранчевій владі.

Порівнюючи якісний склад органів представницької влади різних скликань, можна стверджувати, що професійна палітра для кооптації в значній мірі звужується, а сама сучасна політична еліта «стрімко закривається».

Таким чином, те, що соціальна група олігархів відноситься до сучасної політичної еліти України, сумнівів не викликає. Це твердження вірне, але недостатнє. Воно вимагає певного уточнення. Як видно з попереднього міркування олігархи в політичній системі відіграють виняткову роль, поставивши в економічну залежність всі сегменти громадянського суспільства і всі гілки державної влади, формуючи корпоративне замовлення на розробку законодавчої бази і формування суспільної моралі низького рівня.

У зв'язку з цим хотілося б провести порівняння з моделлю Радянської політичної системи, ядром якої була КПРС. Сучасна критика цієї системи ґрунтується не на тому, що модель була неадекватною, а на тому, що вона не відповідала демократичним принципам. На практиці система була досить ефективною, проте вона будувалася на принципах централізації в рамках авторитаризму-тоталітаризму. Причому централізація проходила на основі ідеології. Більш того, можна констатувати, що жорсткій централізації сприяла додаткова специфічна структуралізація партії, що стало проявом Закону олігархічних тенденцій Р.Михельса в конкретних історичних обставинах. Бюрократизацію системи в даному випадку можна представити таким чином:

- демократичне верховенство в партії було підмінене на верховенство бюрократичного органу - Центрального комітету;
- колегіальність Центрального комітету було підмінене кулуарністю Політбюро;
- кулуарність Політбюро було підмінене на одноосібне рішення Генсека.

Це не означає, що всі питання вирішувалися в межах цього алгоритму, але все суспільство усвідомлювало, що саме ця схема є потенційно можливою при прийнятті рішень щодо питань надзвичайної складності.

Таким чином, відбулося відчуження політичної еліти Радянського Союзу від широких партійних мас, а тим більше, від народу. Це є підтвердженням залізного закону олігархічних тенденцій Р. Міхельса в специфічних умовах авторитарно - тоталітарного держави з яскраво вираженою домінантною роллю монопольної партії. Але все це – не підстава для сумніву в тому, що КПРС була дійсно ядром політичної системи того періоду. Саме вона виконувала ті функції і грала ту роль, яку в сучасних умовах виконує і грає соціальна група олігархів. В залежності від соціальної групи олігархів перебувають абсолютно всі інститути політичної системи. Але, якщо основу зазначеної залежності у КПРС грав ідеологічний ресурс, то основу залежності від олігархічних кланів грає ресурс фінансово-економічний. Це дозволяє стверджувати, що соціальна група олігархів є ядром специфічної політичної системи.

Посилання на Закон олігархічних тенденцій Р. Міхельса змушує нас загострити увагу на ще одній проблемі сучасних політичних еліт - їх бюрократизації.

Державно-партійна бюрократія, як ми показали, зіграла виняткову роль у процесі формування сучасної соціальної групи олігархів в умовах перехідного періоду. У той же час, сучасна державна

бюрократія, як частина політичної еліти, почала формуватися на зовсім інших принципах і підходах. Якщо в радянські часи хоч і формально, але беззаперечно реалізовувалися принципи демократичного централізму, то сучасний етап характеризується перенесеними з «дикого» бізнесу принципами кланової побудови будь-якої структури. Цьому сприяє і багаторазова зміна бюрократичного апарату при циркуляції еліт. Сучасний бюрократичний апарат формується з кланів та партійних структур політичної сили, що перемогла на виборах. Формування і перших, і других, навіть формально не пов'язане з принципами демократичного централізму. Таким чином, бюрократизація як провідних олігархічних партій, так і сформованих на їх основі інститутів державної влади, йде прискореними темпами. В цих умовах, про жодні демократичні засади не йдеться, а демократичний контроль над політичними елітами і державною бюрократією з боку народу неможливий в принципі!

У зв'язку з цим слід звернути увагу на ту виняткову роль, яку відіграє в сучасних умовах державна бюрократія. Перебуваючи в економічній залежності від соціальної групи олігархів, влившись в спільно створені економічні схеми, державна бюрократія в значній мірі фінансується за рахунок корупції. Такий стан справ цілком влаштовує обидві сторони – і олігархів, що мають можливість вирішити фінансово будь-які економічні і політичні питання, спираючись на свою винятковість у доступі до цього ресурсу, і бюрократів, які отримують основну частину доходу в темних (тіньових) схемах, що дозволяє їм посісти ексклюзивне, унікальне положення в суспільстві.

Ще одна соціальна група грає важливу роль в процесі становлення сучасної української олігархії. Це представники гуманітарної науки. З одного боку, вони, виступаючи як реформатори, обґрунтували доцільність незалежної держави, з іншого боку, вони обґрунтували необхідність процесу приватизації виробничих потужностей, що знаходяться у державній та колективній власності в межах радянської системи. Але їх же зусиллями разом з бюрократією були створені умови закритої інформаційної системи для проведення приватизації, що геть спотворило її сутність. Саме ця соціальна група на всіх етапах була задіяна олігархами для виправдання політичних реалій, що формувалися і постійно входили в різке протиріччя з політичними деклараціями політичної еліти перехідного періоду і масовими уявленнями про соціальну справедливість.

По факту, ці дві соціальні групи, представники гуманітарної науки та державної бюрократії, спільно з самою олігархією, сформуливали так звану органічну інтелігенцію перехідного періоду, яку також можна розглядати в якості політичної еліти зазначеного періоду. Однак, як нами було показано, кожна з них виконувала різні ролі. Якщо олігархи грали провідну роль, роль системного замовника, то дві інші грали роль системного виконавця.

При цьому слід звернути увагу на своєрідність формування олігархічного соціально-політичного замовлення і на специфіку його виконання. Не можна визначення «замовник - виконавець» сприймати буквально. Швидше такий висновок можна зробити лише на основі аналізу результатів трансформацій, що відбулися, - в них явно простежується реалізація корпоративних інтересів олігархів. Хоча в самому процесі найчастіше безпосередньо формально вираженого ані замовлення, ані наказу може і не бути. Виконання умовного замовлення відбувається, як правило, за рахунок певного рівня самосвідомості соціальних груп, що беруть участь в цьому процесі.

Учасники процесу усвідомлюють величезний дисбаланс у розподілі соціально значущих ресурсів, найвищий рівень концентрації ресурсного потенціалу в руках олігархів. Це є основою того, що найчастіше соціальні групи-виконавці самі формують соціально-політичне замовлення з позицій домінуючої соціальної групи, групи олігархів. У цьому як раз і проявляється одна з сторін такого унікального явища як гегемонія. В одних випадках таке попередження соціальних інтересів відбувається із розрахунком на подяку у формі фінансового заохочення з боку гегемона, в інших випадках - підставою для такого попередження є усвідомлення високої ймовірності можливого застосування насильства і репресивного апарату держави з боку гегемона в разі можливого незадоволення потенційних корпоративних інтересів олігархів. Це положення є ілюстрацією того, що «адекватна соціальній реальності політична формула» згідно до Моска, передбачає віру «некомпетентної більшості» в те, що вона підпорядковується не стільки реальній силі, скільки абстрактним принципам здійснення влади» [2, с.1259].

На підставі зазначеного можна припустити, що сучасна формальна політична еліта як похідна від олігархоцентричної політичної системи не здатна запропонувати загальноадекватну реформу, мирний вихід із стану перманентної кризи, в принципі, бо її корпоративний інтерес полягає в консервації моделі з величезним конфліктним потенціалом. Прогресивний розвиток системи, пов'язаний із задекларованими в Конституції положеннями про демократію, правову і соціальну державу, високорозвинене громадянське суспільство вимагає приходу абсолютно нової політичної

еліти. Об'єктивна складова для її формування є, проте формування суб'єктивної складової сповільнюється під впливом потужного комплексного маніпулятивно-ідеологічного впливу на суспільну свідомість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мартинюк В. Квазиэлиты Украины рассматривает Россия как дойную корову [Электронный ресурс] / Мартинюк Виктор. — Режим доступа: <http://www.km.ru/ukraine/2011/07/26/borba-s-reabilitatsiei-gitlerovskikh-posobnikov-na-ukraine/kvazi-elita-ukrainy-ra>; Дамиро И. Мечты украинской квазиэлиты./ Иван Дамиро [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [:http://www.segodnia.ru/index.php?pgid=2&partid=11&newsid=4746](http://www.segodnia.ru/index.php?pgid=2&partid=11&newsid=4746) ; [-http://grachev62.narod.ru/krasnov/ch_37.htm](http://grachev62.narod.ru/krasnov/ch_37.htm); Цимбал Д. Политическая элита или протоэлита Украины? / Цимбал.Д. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://novosti.dn.ua/details/57906/html>
2. Грицанов А.А.. Элиты теории // Всемирная энциклопедия: Философия / [Главн. Науч. Ред. и сост. А.А. Грицанов] – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001.- 1312с.
3. Глазунов В.В. Олигархические трансформации: монография / В.В. Глазунов. – Запорожье: КПУ, 2011. – 364 с.
4. Політологія: навчальний посібник / [В.І. Штанько, Н.В. Чорна, Т.Г. Авксентьева, Л.А. Тихонова]. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.
5. Глазунов В.В. Гегемония олигархии: субъективная составляющая / Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. Наук. Праць. – Запоріжжя: ЗДІА, 2007. – Вип. 33. – 234с.
6. Балашов Г. Кто она – элита Украины? [Электронный ресурс] / Г. Балашов. — Режим доступа: <http://blogs.korrespondent.net/celebrities/blog/balashov/a57727>

Голубицкая А. В. – аспирантка кафедры философии естественных наук философского факультета Одесского национального университета им. И.И.Мечникова

УДК 130.2:572:115.4

«ЧЕЛОВЕК-АМФИБИЯ»

В АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ Г.В.ФЛОРОВСКОГО

Автор предлагает оригинальное видение антропологической концепции «человека-амфибии»

Г.В. Флоровского.

Ключевые слова: душа, тело, личность.

«ЛЮДИНА-АМФІБІЯ»

В АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ Г. В. ФЛОРОВСЬКИЙ

Автор пропонує оригінальне бачення антропологічної концепції «людини-амфібії»

Г.В.Флоровського.

Ключові слова: душа, тіло, особистість.

«THE AMPHIBIAN MAN»

IN THE ANTHROPOLOGICAL CONCEPT OF G.V. FLOROVSKY

The author presents the original view on an anthropological conception «man-amphibian» of Georges Florovsky.

Keywords: soul, body, person.

Георгий Васильевич Флоровский (1893-1979) широко известен как один из наиболее выдающихся богословов XX века, однако его философское наследие часто нивелируется. Флоровского-философа лишь предстоит открывать заново.

В данной публикации мы попытаемся на основании его антропологической концепции «человека-амфибии» представить Флоровского не только как богослова, но и в качестве философа,